

**Jegyzőkönyv Magyar Zeneművészek Szövetségének Operett és Táncczene
Szakosztályának üléséről – 1950. március 13.**

A Magyar Zeneművészek Szövetsége ágazati-művészeti szövetség, a színházi szakmával közös témák és alkotófolyamatok érdekképviseletére az MSZFMSZ tagjaival közös vitákat, üléseket szerveznek, legtöbbször az Operett és Táncczene Szakosztály szervezésében. A dokumentum arról az ülésről tájékoztat, melyen Fischer Sándor Offenbach-előadása után Offenbach realista zeneszerzői munkásságát értékeli, s kísérletet tesznek a polgári realizmus felől értékelni Lehár Ferenc zeneművészetét. A magyar szövetségnek meg kell találni a művészi magot a librettóban, mely a zenét is képes magához emelni, hiszen Kálmán Imre zenéjét Szovjetunió-szerte dúdolják.

Jelen voltak: Gyöngy Pál, Fischer Sándor, Hollós Lajos, Ujfalussy József, Szávai Nándorné, Tamássy Zdenkó, Várady László, Komjáthi Klára jegyzőkönyvvezető

Tamássy Zdenkó üdvözli a megjelenteket és felkéri Fischer Sándort előadásának megtartására.

Fischer Sándor Offenbachról szóló előadása után:

Major Ervin: Fischer Sándor igazán színesen és ötletesen rajzolta meg Offenbach munkásságának kortörténeti hátterét, zenetörténeti szempontból azonban ez az előadás felette vázlatos, különösen akkor, ha ez az előadás Offenbachról szól, nem csupán Offenbach librettóiról. Mi pesti muzsikusok alig ismerjük Offenbachot, *Orfeusz az alvilágban*, *Szép Heléna*, a most bemutatott *Gerolsteini nagyhercegnő* és mindenekfelett *Hoffmann meséi* mellett a többi mintegy száz Offenbach operettet csupán Riemann⁹ és Clement-Larousse¹⁰ operalexikonai jelzik. De nem tudjuk azt sem, hogy mi lett a sorsa annak a két Offenbach operettnak, amelyet az első világháború után Robert Haas¹¹ fedezett fel a bécsi Nationalbibliothek-ban (*Die Wilddiebe*¹² és *die Reise in Mond*¹³) vajon kiadták-e ezeket az Offenbach kéziratokat? Ha jól emlékszem, az 1920-as évek elején tervbe vették Offenbach gordonka duettjeinek és darabjainak, valamint dalainak kiadását, vajon ez is terv maradt-e? Miben állott, illetve milyen mértékű volt Ernest Guiraud-nak¹⁴ (Debussy tanárának) közreműködése a *Szép Heléna*, az *Orfeusz* és a *Hoffmann meséi* megkomponálásánál? Mi történt Offenbach hátrahagyott kézírataival? (Még 1913-17-19-ben is adtak elő egy-egy Offenbach operett „újdonságot” hátrahagyott kézírataira hivatkozva.)

Hangsúlyozom azonban, hogy az itt elmondottak csupán kérdések voltak, nem pedig bíráló szavak. Úgy vélem, hogy egy zenei előadásban zenei problémákról is kell, hogy szó essék. Végül megjegyzem – szintén csak kiegészítésül, – hogy Offenbach műveinek magyarországi fogadtatása is sok új színnel egészítené ki az operett francia nagymesterének portréját. Az első

⁹ Hugo RIEMANN: *Musik-Lexikon* (Verlag des Bibliographischen Instituts, 1882); Hugo RIEMANN: *Opern-Handbuch* (1887)

¹⁰ Félix CLÉMENT – Pierre LAROUSSE: *Dictionnaire Lyrique* (1869)

¹¹ Robert Maria Haas (1886–1960) osztrák zenetudós.

¹² Offenbach: *Die Wilddiebe* (Les Braconniers, Orvvadászok): három felvonásos opera-bouffe, amelyet 1873-ban mutattak be.

¹³ Offenbach: *Die Reise auf den Mond* (Le Voyage dans la Lune, Holdutazás): négy felvonásos opera, amelyet 1875-ben mutattak be.

¹⁴ Ernest Guiraud (1937–1892) francia zeneszerző és zenetanár. Ő írta Bizet *Carmen* című operájához és Offenbach *Les contes d'Hoffmann* című operájához használt hagyományos zenekari recitativókat.

Offenbach operettet Magyarországon a pesti Német Színház¹⁵ (Pester Stadttheater) mutatta be az *Eljegyzés a lámpafénynél*¹⁶ címen 1859. május 24-i színrehozatalával. Ugyanez az operett magyarul Kolozsvárt került először előadásra, 1859. december 27-én. A pesti Nemzeti Színház¹⁷ is az *Eljegyzés a lámpafénynél* című Offenbach operett bemutatásával nyitotta meg kapuit az operett előtt, 1860. novemberében. Nem kívánom a magyar Offenbach kultusz történetét vázolni. Ez a feladat külön tanulmányt igényelne. Csupán arra szeretnék rámutatni, hogy Offenbach művei csakhamar rendkívül népszerűekké váltak nem csupán Pesten, hanem a vidéki színpadokon is. Offenbach egyébként maga is érdeklődött Magyarország iránt, már 1860 végén olvashatjuk, hogy egyik daljátékában a Rákóczi indulót is becsempészte, ebben a cigány kardalal találkozhatunk, mely a fentnevezett induló dallamára fog énekelteni. (Mindenesetre jó lenne kideríteni, hogy ez a magyar újsághoz nem csupán kellő időben elhelyezett, ügyes reklám volt-e?)

Az Offenbach operettek rendkívüli sikere után jelent meg a pesti Nemzeti Színház színpadán az ünnepezt szerző társulata, újabb adatok szerint Offenbach nélkül. 1861 júliusában, 1 hétig tartó vendégszereplésük során többek közt *Fortunio dalát*, *Orfeuszt* és *A kofákat* mutatták be nálunk. Egy évvel utóbb maga az ünnepezt szerző is megjelent Pesten, akkor jegyezte meg egyik folyóiratunk, hogy „furcsa egyéniség lehet az operettek nagymestere múlt évben nálunk társaságát magát elégségesnek tartá saját személye nélkül is nagy eredmények kivívására / amiben ugyan egy kicsit csalatkozott, ezidén pedig egyedül személyét tartja elégségesnek társasága nélkül is szereplésre. Hogy aritmetikai szempontból helyes-e a kombinációja ezt senki sem fogja tőle megtagadhatni”.

Offenbach pesti útjáról szóló feljegyzések hiányosak, az látszik a rendelkezésre álló adatokból valószínűnek, hogy 1862. március 14-én vezényelte a Nemzeti Színházban *Eljegyzés a lámpafénynél* és a *Férj az ajtó előtt*¹⁸ című operettjeit. Elutazása előtt pedig ígéretet tett Szerdahelyi Kálmán színészünknek (operettjei népszerű hőseinek), hogy amennyiben alkalmas szöveghez jut, egy magyar tárgyú operettet fog írni, amelyben magyar dalokkal fogunk találkozni. Erre azonban nem került sor, Offenbachnak máig sincs tudományos hitelű, alapos életrajza (Bakker, Brancour¹⁹ monográfiái nem azok), nálunk ilyen művet megírni nem is lehetne, de legalább magyar kapcsolatait kellene tüzetesebben feltárni ezáltal is teljesebbé téve Offenbachnak máig is meglehetősen hiányos portréját.

Ujfalussy: Nehéz Offenbach zenei munkásságához hozzászólnia különösen azért, mert mint Major Ervin is mondta kb. 100 műve közül alig néhányat ismerünk. Mindenesetre leszögezhetjük, hogy realista zeneszerző, ahogy realista írók Balzac, Mikszáth. A társadalmi átalakulás idejében a forradalom által visszaszorított proletáriátus volt Offenbach közönsége. Műveinek forradalmi mondanivalója okozta népszerűségét. [...] ²⁰ a népszerűséget elvesztette (utal Fischer által elmondottakra), nyilván azért mert, mint színházigazgató az egzotikumra vágyó polgárság igényeit próbálta kielégíteni. Utolsó művében a *Hoffmann meséiben* talált újra magára. Az egész darabon végig vonul a kizsákmányoló alakja. Ami előadásainak felhasználhatóságát illeti, megállapítja, hogy tematikája, szaktudása, színpadhoz való hozzáértése majdnem egyedülálló, és amíg van ki ellen küzdeni, használni kell azokat a fegyvereket, amelyeket Offenbach a kezünkbe adott.

¹⁵ A Pesti Városi Német Színház 1812 és 1947 között működött a mai Vörösmarty téren. 1847-ben a színház épülete leégett, ezért a német nyelvű színjátszásnak 1853–1870 között az Erzsébet téri ún. Nottheater épülete adott otthont.

¹⁶ Offenbach: *Le Mariage aux lanternes*. Bemutató: Párizs, 1857.

¹⁷ Az darab rendezője Szigligeti Ede volt.

¹⁸ Offenbach: *Un mari à la porte*. Bemutató: Párizs, 1859.

¹⁹ Brancour, René: *Offenbach Biographie critique*, Paris, 1929.

²⁰ Olvashatatlan szó az eredetiben.

Fischer szerint Offenbach figurája szimbolizálja a korának átalakulását. Élete vége felé azért tért át a revü-szerű mutatványokra, mert valami újat akart. Új hangot használt, a romantikát nemcsak eszköznek tekintette a siker elérésére.

Gyöngy: Major és Ujfalussy hozzászólásai olyan problémákra mutattak rá, amik fölött eddig elsiklottunk. Többet kell ezután ezzel a problémával foglalkozni. Hiba, hogy oly csekély az érdeklődés a szakosztály munkája iránt, hogy a szakadék még jobban kimélyül a könnyű és komoly zenészek között. Ezen kellene segíteni elsősorban.

Várad: Jobban meg kellene tárgyalni a *Hoffmann meséi* helyzetét az opera irodalomban. Recitatív kezelését, drámai erejét kellene a tömegekhez közelebb vinni. Analizálás alá kellene venni ezt a művet, mi az, amit ebből az új opera megírásánál figyelembe kellene venni.

Fischer: Nem érzi a drámaiságot úgy, mint többi műveiben. Kétli, hogy ez lenne a legsikerültebb műve, az azonban biztos, hogy tanulni lehet belőle.

Tamássy: Megköszöni az eddigi hozzászólásokat és kéri a jelenlévőket, hogy vitassák meg a rádióban meghallgatott *Éva*²¹ című operettet. De mielőtt elindul a vita, eltér a tárgytól és arról beszél, hogy lehetne a szakosztály üléseinek szélesebb érdeklődési kört biztosítani. A komoly zeneszerzők részvételére gondol. Ezek tudva, felismerve a problémákat mégsem vesznek elég tevékenyen részt a szakosztály munkájában, bár ez gyümölcsöző lenne. Mindent el fog követni, hogy bevonja őket. A komoly és könnyű műfaj képviselői kell, hogy találkozzanak. A műfajok problémáinak kicserélése eredményt fog hozni. A legközelebbi szakosztályi ülés programjául valószínűleg lehallgatást fognak kitűzni a Stúdióban. A *Giroflé-Giroflá-ra*²² gondol. Rátér Lehar operettekre. A librettó új, a váz és a figurák egy része a régi maradt. Felteszi a kérdést, helyes-e így színre hozni azt a polgári nagy operettet.

Gyöngy: Vegyes érzelmeket váltott ki belőle a darabnak más köntösbe való öltöztetése. A zene csak olyan maradt, amilyenek Lehar abban az időben írta. Ha változtatunk rajta, akkor nem lehet átmenteni a zenei stílust. A szovjetben sem szabad változtatni engedély nélkül a zenén. Szerinte oly kitűnő Lehar zenéje, hogy nem szabad lemondani róla. Átalakítással nem lehet célt érni.

Fischer: Felújítani csak haladó forradalmi, realista darabokat szabad. Lehar nem realista szerző. Olyan világot vetít felénk, amely nem reális. Darabjai az imperializmus kialakulásával esnek össze. Hiába helyezzük mai környezetbe, a zene nem korszerű. Az átdolgozást indokoltá teszi, hogy librettó magja egészséges. Mai ember nem énekelhet ilyen szentimentális polgári problémákat. A zene történelmi miliőt igényel. Szerinte a darab avult volta összeütközésbe kerül a mai szempontokkal.

Gyöngy: A zeneszerző nem végzett jó munkát, úgy hagyta a zenét, ahogy eredetileg volt.

Várad: Tanulságos volt a kísérlet. Fölvetette a problémát és a színpadtól elvonatkoztatva rávilágított. Lehar társadalmi szemlélete állást foglal a polgári ideálok mellett. Lehar zenét nem lehet így színpadra vinni, ez nem megoldás. Alapul kellene venni a Lehar zenét, hogy mit akar kifejezni és ehhez átdolgozni a szöveget, csak így lehet megkísérlni a Lehar operett átmentését.

²¹ Lehar Ferenc: *Éva*. Ösbemutató: Bécs, 1911.

²² A *Giroflé-Giroflá* egy háromfelvonásos opéra bouffe, Charles Lecocq zenéjével. Az opéra bouffe a 19. század végi francia operett műfaja, amely a komédia, a szatíra, a paródia és a bohózat elemeiről ismert.

Fischer: Lehár nem menthető meg, mert reakciós zenéjéhez nem lehet haladó szellemű szöveget írni.

Gyöngy: Lehárt sok vád érte a felszabadulás után, bár ma megszűnt. Kérdés van-e értelme zenéje átmentésének.

Fischer: Tudnunk kellene, hogyan csinálják a Szovjetunióban, ott Kálmánt is állandóan éneklük.

Tamássy: Lehár személyének politikai kiértékelése országok között változik. Sok helyütt le van tiltva, máshol állandóan műsoron van. Szerinte szükség van felújításra. Új operettben hiány van. Tartalmában új külföldi operett sincs. Régihez kell fordulnunk. A korszerűsítése indokolt, ha a mű maga idejében haladó volt. Fel kell ma használnunk mindazt, aminek zenei ütőképessége van. Lehár polgári operett stílusa erre nem alkalmas. Meghamisítása a valóságnak. Ez a fajta mű a polgárság ideálja volt. Mit tegyünk Lehár muzsikájával? Tudjuk nélkülözni zenéjét. Nem kell cselekménnyel összefogni, hanem színpadtól függetlenül használjuk fel.

Hollós elmondja, hogy a Szovjetben is volt ehhez hasonló probléma, Rachmaninové, aki állandó összeköttetésben volt a fehérgárdistákkal és ma mégis játsszák. Ez Lehárra is vonatkozhat.

Fischer: Helyes-e ez a szirupos zene a tömegeknek?

Hollós: Révai elvtársat idézi, aki azt mondja: „Tűrjük el a giccs-szerűt inkább, mint elriasszuk a tömegeket.”

Tamássy: Megköszöni még egyszer a hozzászólásokat és berekeszti az ülést.

Komjáthi Klára
jegyzőkönyvvezető

Jelzet: MNL OL P 2146-62. tétel-1951.

Géppel írt tisztázat, pecsét és saját kezű aláírás nélkül.